

**Sprawozdanie merytoryczne z realizacji przez Rzecznika Praw Obywatelskich
projektu: „Partnerstwo dla praw człowieka-Polska-Gruzja-Mołdowa”
realizowanego w roku 2010 w ramach Programu Współpracy Ombudsmanów
Państw Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej 2009 - 2013**

Warszawa, dnia 25 stycznia 2011 r.

I. Podstawowe dane o projekcie:

1. nazwa Dotowanego: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Al. Solidarności 77, 00 – 090 Warszawa, nr tel. (+ 48 22) 55 17 700

2. nazwa projektu: Partnerstwo dla praw człowieka-Polska-Gruzja-Mołdowa ,

- **numer umowy:** - nr wniosku konkursowego 737/2010/PZ/2010,

- **czas realizacji projektu:** 1 marca 2010 r. do 31 grudnia 2010 r.

II. streszczenie krótko przedstawiające zrealizowany projekt:

Projekt „Partnerstwo dla praw człowieka-Polska-Gruzja-Mołdowa” stanowi kontynuację współpracy zainicjowanej w roku 2009 przez polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich w ramach szerokiego Programu Współpracy Ombudsmanów Państw Partnerstwa Wschodniego UE 2009 - 2013. Projekt ten doskonale wpisuje się w założenia i cele Partnerstwa Wschodniego, przedstawione w Komunikacie Komisji Europejskiej, w ramach platformy tematycznej „Demokracja, dobre zarządzanie i stabilność”.

Projekt „Partnerstwo dla praw człowieka – Polska – Gruzja – Mołdowa” realizowany był wraz z przedstawicielami instytucji Ombudsmana z Gruzji oraz Mołdowy oraz we współpracy z Mediatorem Republiki Francuskiej. Wybór niniejszych państw uzasadniony był szczególnie aktywnym udziałem przedstawicieli Biura obrońcy Publicznego Gruzji oraz Biura Adwokata Parlamentarnego Mołdowy podczas warsztatów „Stan przestrzegania praw i wolności człowieka w państwach objętych programem Partnerstwa Wschodniego”, które odbyły się w 22-25 października 2009 r. w Kolegium Europejskim w Natolinie oraz w trakcie inauguracyjnego posiedzenia Rady Praw Obywatelskich Partnerstwa

Wschodniego UE 10 grudnia 2009 r. w Warszawie. Spotkania te potwierdziły przekonanie Rzecznika Praw Obywatelskich o konieczności dalszego wzmocnienia współpracy i możliwości wspólnej wymiany doświadczeń pracowników urzędów Ombudsmanów z Gruzji, Mołdowy, Polski i Francji.

Na podstawie konkluzji płynących z warsztatów przeprowadzonych w Kolegium Europejskim w Natolinie wyróżniono następujące obszary wspólnych działań: model instytucji Ombudsmana, Krajowy Mechanizm Prewencji (Protokół OPCAT), pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem, równe traktowanie i antydyskryminacja oraz walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Projekt „Partnerstwo dla praw człowieka-Polska-Gruzja-Mołdowa” realizowany był ze środków Ministerstwa Spraw Zagranicznych w ramach Programu polskiej pomocy zagranicznej w 2010 roku w dwóch etapach (kwota udzielonego wsparcia: 299 840,00 zł.). Pierwszy etap projektu polegał na przeprowadzeniu seminariów eksperckich zarówno w Gruzji, jak i Mołdowie. W dniach 9 - 15 maja 2010 br. odbyło się seminarium w Kiszyniowie, natomiast seminarium w Tbilisi zorganizowane zostało w dniach 10 - 16 października 2010 r. Spotkania te miały na celu wymianę doświadczeń w obszarze ochrony praw człowieka i funkcjonowania instytucji ombudsmanskich. Udział w nich wzięli przedstawiciele urzędów Ombudsmana, przedstawiciele administracji rządowej oraz organizacji pozarządowych poszczególnych państw.

W ramach działań podejmowanych w związku z Krajowym Mechanizmem Prewencji, przeprowadzono wizytacje w ośrodków detencji w Gruzji, Mołdowie i Polsce. Uczestnicy seminarium mieli również okazję do zapoznania się z funkcjonowaniem placówek służących pomocą prawną, medyczną i psychologiczną osobom, które zostały pokrzywdzone przestępstwem.

W drugim etapie projektu - w dniach 15 - 19 listopada 2010 r. w Krakowie i Warszawie - zorganizowano międzynarodowe seminarium eksperckie z udziałem delegacji ombudsmanów Gruzji, Mołdowy, Francji i Polski. Głównym celem spotkania było posumowanie dotychczasowych, podejmowanych w ramach projektu, działań. Ponadto, seminarium poświęcone zostało prezentacji rozwiązań obowiązujących w Unii Europejskiej oraz wymianie doświadczeń i dobrych praktyk stosowanych przez Ombudsmanów w zakresie przedstawionej wyżej tematyki. Projekt zrealizowano przy wsparciu licznych organów polskiej administracji rządowej, organizacji pozarządowych, a także we współpracy z Wyższą Szkołą Europejską im. ks. prof. J. Tischnera w Krakowie.

III. informacje o zrealizowanych działaniach:

A - SEMINARIUM W MOŁDOWIE

1. nazwa: Partnerstwo dla praw człowieka - seminarium dla przedstawicieli urzędów ombudsmanów Polski i Mołdowy

2. miejsce: Kiszyniów

3. termin realizacji: 9 - 15 maja 2010 r.

4. streszczenie:

- cele:

- przedstawienie modelu instytucji ombudsmana w Polsce i Mołdowie oraz wymiana doświadczeń dotyczących czterech specyficznych mechanizmów ochrony praw człowieka zainicjowanych i wykonywanych w Polsce przez Rzecznika Praw Obywatelskich: Krajowy Mechanizm Prewencji, pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem, równe traktowanie i antydyskryminacja, walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym,
- wypracowanie propozycji obszarów działań w zakresie dalszej współpracy w ramach projektu „Partnerstwo dla Praw Człowieka” w kontekście wspólnego międzynarodowego seminarium w Polsce w listopadzie 2010 r.

- tematyka:

- **Model instytucji ombudsmana** - pozycja ustrojowa oraz kompetencje polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich, mołdawskiego Adwokata Parlamentarnego oraz Mediatora Republiki Francji,
- **Krajowy Mechanizm Prewencji** - wolność od tortur i poniżającego traktowania: m.in. nadużywanie siły przez policję oraz służby specjalne, przeludnienie i warunki sanitarne w aresztach i miejscach zatrzymań, zmuszanie więźniów do pracy w skrajnie trudnych warunkach, bicie ich i poddawanie przemocy psychicznej, stosowanie tortur wobec zatrzymanych, w tym w celu wydobycia zeznań, fizyczne i psychiczne znęcanie się położonych nad podwładnymi w siłach zbrojnych,
- **Pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem** – pomoc szczególnie wrażliwym grupom pokrzywdzonych przestępstwem, m.in. ofiarom handlu ludźmi, przemocy

w rodzinie, pokrzywdzonym zgwałceniem, przestępstwami przeciwko życiu i zdrowiu; rozwiązania zmierzające do uniknięcia wtórnej wiktyimizacji z uwzględnieniem sposobu przesłuchania małoletnich pokrzywdzonych, sposoby uzyskiwania przez kompensaty finansowej, pomoc udzielana pokrzywdzonym w ośrodkach interwencji kryzysowej jak również przez organizacje pozarządowe,

- **Równe traktowanie i antydyskryminacja** – przeciwdziałanie dyskryminacji i nierównemu traktowaniu ze względu na przesłanki takie jak: rasa, płeć, wiek, niepełnosprawność czy orientacja seksualna,
- **Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym** – przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu grup społecznych, takich jak: dzieci, młodzież, osoby starsze, osoby niepełnosprawne, problematyka bezdomności i bezrobocia, Narodowa Strategia Walki z Ubóstwem.

- opis poszczególnych działań/wydarzeń:

- **pierwszy dzień seminarium – 10 maja 2010 r.** Pierwsza część obrad seminarium została poświęcona wymianie wiedzy oraz doświadczeń dotyczących pozycji ustrojowej i sposobu funkcjonowania instytucji Ombudsmana w Polsce, Mołdowie oraz Francji.

10 maj 2010 r. (poniedziałek) Model Ombudsmana oraz Krajowy Mechanizm Prewencji
I blok programowy • Pozycja ustrojowa oraz kompetencje polskiego Ombudsmana - Dyrektor Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego Biura RPO Pan Mirosław Wróblewski
I blok programowy - c.d. • Francuski Mediator Republiki, obserwator społeczeństwa - Dyr. Gabinetu Mediatora Francji Pan Christian Le Roux
I blok programowy - c.d. • Pozycja ustrojowa oraz kompetencje Adwokata Parlamentarnego Mołdowy - Dyrektor Praw Człowieka Mołdowy, Adwokat Parlamentarny Pan Anatolie Munteanu
• Dyskusja na temat modelu i działalności ombudsmana w Polsce, Francji i Mołdowie - moderator: Dyr. Mirosław Wróblewski

W trakcie drugiej części obrad, Główny Specjalista w Biurze RPO Pan Przemysław Kazimirski przedstawił informacje związane z organizacją i praktycznym wykonywaniem przez Rzecznika Praw Obywatelskich Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce. Po prezentacji polskich rozwiązań systemowych dotyczących KMP głos zabral przedstawiciel urzędu Adwokata Parlamentarnego Mołdowy – Pan Alexandru Popa, który przedstawił informacje związane z jego wykonywaniem w ramach funkcji powierzonych mołdawskiemu Ombudsmanowi. Obradom przewodniczył Pan Anatolie Munteanu, pełniący funkcję Dyrektora Centrum Praw Człowieka Adwokata Parlamentarnego Mołdowy. W obradach brał także udział Pan Christian Le Roux – szef gabinetu francuskiego Mediatora. Obecni byli ponadto reprezentanci strony polskiej – przedstawiciele zespołów merytorycznych Biura Rzecznika Praw Obywatelskich: Pan Mirosław Wróblewski – Dyrektor Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego (przewodniczący delegacji), Pani Magdalena Kuruś – główny specjalista w Zespole Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego, Pani Krystyna Kupczyńska – główny specjalista w Zespole Prawa Karnego, Pani Ewa Wrońska – specjalista ds. programu walki z ubóstwem oraz Pan Dariusz Supeł - Kierownik Działu Organizacji Konferencji i Spotkań oraz Współpracy Zagranicznej w Biurze RPO. Strona mołdawska, poza wskazanym wyżej Adwokatem Parlamentarnym przewodniczącym obradom, reprezentowana była przez Pana Vladimira Cojocar – pracownika Departamentu Zakładów Karnych Mołdawii oraz 18 pracowników Biura Ombudsmana Mołdawii.

- **drugi dzień seminarium – 11 maja 2010 r.** Drugiego dnia seminarium przedstawiciele Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, w towarzystwie Pana Anatolie Munteanu, Pana Alexandru Popa oraz Vladimira Cojocar wzięli udział w wizytacji jednego z mołdawskich zakładów karnych przeznaczonych dla osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności w warunkach zakładu karnego typu półotwartego. Więzienie położone jest w oddalonej o 15 km od Kiszyniowa miejscowości Cricova. W trakcie wizyty, której gospodarzem był dyrektor jednostki – Pan Eduard Timofei, pracownicy BRPO mieli możliwość oglądu całego terenu jednostki, zapoznania się z warunkami bytowymi osób odbywających w niej karę pozbawienia wolności, rozmów z wybranymi osadzonymi w trakcie wizytacji, oglądu cel mieszkalnych i miejsc pracy, przeprowadzenia rozmów z personelem medycznym zakładu, jak również zapoznania się z warunkami pracy zatrudnionych na terenie zakładu osób pozbawionych wolności. Wizytacja zakończyła się krótkim

podsumowaniem, które stanowiło okazję do wymiany doświadczeń na temat praktycznych działań podejmowanych w trakcie wizytacji miejsc zatrzymań przez Krajowe Mechanizmy Prewencji.

- **trzeci dzień seminarium – 12 maja 2010 r.**, poświęcony został problematyce osób pokrzywdzonych przestępstwem. Referat wstępny dotyczący tego zagadnienia wygłosiła przedstawicielka BRPO - Pani Krystyna Kupczyńska. Wskazała ona na obowiązujące w Polsce regulacje prawne oraz problemy związane z ich realizacją, jak również na podejmowane przez Rzecznika działania mające na celu wyeliminowanie nieprawidłowości w działalności organów ścigania i sądów. Regulację prawną obowiązującą w Republice Mołdowy przedstawił Pan Iurie Perevoznic – prokurator Prokuratury Generalnej i Pan Valeriu Cerba – przedstawiciel Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Mołdowy. Obydwaj prelegenci podkreślili, iż osoby prowadzące postępowanie karne stosują prawidłowo obowiązujące przepisy, a zatem zagwarantowane są prawa osób pokrzywdzonych przestępstwem, osoby pokrzywdzone przestępstwem mogą dochodzić odszkodowań, a naprawienie szkody w dużym stopniu ma wpływ na sposób zakończenia postępowania karnego lub na udzielenie zwolnienia z zakładu karnego. W wyniku dyskusji okazało się, iż wspólnym problemem jest trudność wyegzekwowania od sprawców zasądzonych już odszkodowań. Szczególne zainteresowanie i dyskusję wzbudziły polskie uregulowania prawne dotyczące karalności za przemoc psychiczną, skargi strony na przewlekłość postępowania, możliwość mediacji, a także szerokich uprawnień procesowych przyznanych polskiemu Ombudsmanowi w zakresie wnoszenia kasacji. W dyskusji uczestniczyli także: Pan Anatolie Munteanu – Dyrektor Centrum Praw Człowieka i Ombudsman Mołdowy, Pani Aurelia Grigoriu - drugi z Ombudsmanów Mołdowy oraz pracownicy biura ombudsmana Polski i Mołdowy.
- **czwarty dzień seminarium – 13 maja 2010 r.** Pierwsza część dnia poświęcona została wizycie przedstawicieli BRPO w lokalnym ośrodku udzielającym pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem „Memoria”. Dyrektor ośrodka - Pani Ludmila Popovici zaprezentowała cel powstania ośrodka, formy i skuteczność udzielanej pomocy, jak również kategorie osób pokrzywdzonych, którym najczęściej i najpilniej udzielana jest pomoc psychologiczna, prawna i socjalna. Przedstawiona

prezentacja wskazywała, iż uprzednie uwarunkowania polityczne pozostawiły liczną grupę osób bardzo głęboko pokrzywdzonych psychicznie i fizycznie. Ośrodek zajmuje się gromadzeniem dokumentacji dotyczącej pokrzywdzonych, udzielaniem pomocy medycznej i psychoterapeutycznej. Przeprowadzane w ośrodku badania lekarskie i psychologiczne wskazują na doznane przez pokrzywdzonych obrażenia fizyczne i rozległe obrażenia w sferze psychicznej, wymagające stosowania długotrwałej rehabilitacji i różnych form aktywizacji społecznej. Działalność Ośrodka „Memoria” ma za zadanie również umożliwić dochodzenie pokrzywdzonym roszczeń odszkodowawczych od państwa lub zainicjowanie postępowania karnego przeciwko policjantom. Pani Ludmila Popovici wskazała, iż na poziomie ustawodawstwa krajowego trudno jest uzyskać status osoby represjonowanej, natomiast w Europejskim Trybunale Praw Człowieka w Strasburgu dotychczas wygrane zostały przez obywateli mołdawskich dwie sprawy. Od 2006 r. w Ośrodku powstał projekt pomocy i resocjalizacji dla nieletnich sprawców skazanych na kary pozbawienia wolności. Pomocą objętych zostało około 200 nieletnich. W ocenie Dyrektora Ośrodka „Memoria” podawane przez nieletnich okoliczności dotyczące fizycznego wymuszania przez policję przyznania się do niepopelnionego czynu, fakt, iż dotyczyło to nieletnich, którzy byli sierotami, wskazuje na istniejącą potrzebę potraktowania tych nieletnich w kategorii osób pokrzywdzonych i udzielenia im wsparcia.

- W drugiej części czwartego dnia seminarium, tematem przewodnim prowadzonych obrad była zasada równości i zakaz dyskryminacji. Przedstawiciel Biura RPO - Pani Magdalena Kuruś zaprezentowała polskie i europejskie standardy prawne dotyczące niniejszej problematyki, przykłady prowadzonych przez Rzecznika Praw Obywatelskich spraw z tego obszaru, a także informacje o przygotowaniach do wykonywania zadań z procedowanej w polskim parlamencie ustawy o równym traktowaniu, implementującej dyrektywy antydyskryminacyjne Unii Europejskiej. Natomiast przedstawiciel Centrum Praw Człowieka – Ombudsmana Mołdowy – Pani Sorina Susanu wskazała na odpowiednie regulacje konstytucyjne Republiki Mołdowy, które formułują zasadę równości, a także zrelacjonowała działania mołdawskiego Ombudsmana i organizacji pozarządowych mających na celu wprowadzenie do krajowego porządku prawnego standardów wyznaczonych przez prawo europejskie. Podczas dyskusji strona mołdawska szczególną uwagę poświęciła problematyce równouprawnienia kobiet i mężczyzn, wskazując na istotne trudności

nie tylko z wypracowaniem odpowiednich regulacji prawnych, np. w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, ale także z wdrażaniem istniejących już rozwiązań, ograniczonych w swych efektach dominującymi w społeczeństwie postawami czy poglądami na temat podziału ról społecznych kobiet i mężczyzn (co znajduje szczególne odzwierciedlenie w edukacji, czy na rynku pracy). Obydwie strony zgodziły się, iż niezbędne jest prowadzenie akcji informacyjnych, które dzięki podniesieniu świadomości przysługujących jednostkom praw mogą prowadzić do oczekiwanych zmian. Kolejnym diskutowanym zagadnieniem była sytuacja i problemy mniejszości narodowych i etnicznych, zwłaszcza Romów, w Polsce i Mołdowie, oraz prezentacja podejmowanych przez organy państwowe, w tym Ombudsmanów, działań. W związku z wydanym w kwietniu 2010 r. zakazem zorganizowania w Kiszyniowie zgromadzenia, tzw. Parady Równości, uczestnicy seminarium podjęli następnie zagadnienie standardów prawnych dotyczących realizacji wolności zgromadzeń, z uwzględnieniem orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Strona polska poinformowała o zakazie podobnej parady w Warszawie, który został wydany w 2005 r., wskazując iż po orzeczeniach ETPC i polskiego Trybunału Konstytucyjnego kolejne zgromadzenia środowisk LGBT odbywają się regularnie i bez większych przeszkód. Należy podkreślić, że w obradach uczestniczyli przedstawiciele innych instytucji państwowych, a przede wszystkim przedstawiciele organizacji pozarządowych, którzy przekazali wiele cennych informacji i spostrzeżeń. Zgodzono się, że zarówno w Polsce, jak i w Mołdowie niezbędne są dalsze działania służące zapewnieniu przestrzegania zasady równości. Zadaniem Ombudsmana w tym zakresie pozostaje w szczególności zbieranie danych, informowanie ofiar dyskryminacji o środkach działania czy promowanie wprowadzenia nowych instrumentów prawnych. Przekazane przez przedstawicieli Rzecznika informacje dot. postępowań sądowych w sprawie wolności zgromadzeń zostały przyjęte przez przedstawicieli urzędu ombudsmana Mołdowy jako cenny materiał w prowadzonych w Kiszyniowie postępowaniach w podobnych sprawach.

- **piąty dzień seminarium – 14 maja 2010 r.**, poświęcony został tematowi walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Pani Aurelia Grigoriu, Adwokat Parlamentarny (ombudsman) Mołdowy wraz ze współpracownikami urzędu oraz przedstawicielami tamtejszych organizacji obywatelskich, m.in. Jurijem Parfionowem

- Koordynatorem Kongresu Społeczeństwa Obywatelskiego, za cenną i inspirującą do naśladowania uznała przedstawioną przez przedstawiciela BRPO - Panią Ewę Wrońską, formę współpracy Rzecznika Praw Obywatelskich z organizacjami pozarządowymi, która jest realizowana w Polsce w postaci Ruchu przeciw Bezradności Społecznej. Ponadto, Deklaracja Obywatelska - dokument podpisany dziesięć lat temu przez Rzecznika Praw Obywatelskich, Prezesa Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej oraz Prezesa Związku Powiatów Polskich i sygnowany przez przedstawicieli organizacji pozarządowych uznany został przez stronę mołdawską za wzór zobowiązania przedstawicieli odpowiednich instytucji Mołdowy do współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie rozwiązywania problemów społecznych. Strona mołdawska z aprobatą przyjęła koncepcję, układ i sposób pracy nad przygotowywaną w BRPO Strategią Walki z Ubóstwem, uznając ją za odpowiadającą potrzebom i problemom Mołdawii. Obydwie strony zadeklarowały równoległą pracę nad Strategią i zaprezentowanie rezultatów swych działań podczas seminarium w Polsce w listopadzie 2010 r.

- informacja o uczestnikach:

• **liczba uczestników:**

- **Przedstawiciele urzędu Adwokatów Parlamentarnych (Ombudsmanów) Republiki Mołdowy oraz innych jednostek zajmujących się tematyką praw człowieka w Republice Mołdowy:** Pan Anatolie Munteanu - Dyrektor Centrum Praw Człowieka oraz jeden z trzech Adwokatów Parlamentarnych Republiki Mołdowy, Pani Aurelia Grigoriu - Adwokat Parlamentarny Republiki Mołdowy, Pani Sorina Susanu - Doradca Adwokatów Parlamentarnych Republiki Mołdowy, Pan Alexandru Popa – przedstawiciel Krajowego Mechanizmu Prewencji w biurze ombudsmana Republiki Mołdowy, Pan Vladimir Cojocar – pracownik Departamentu Zakładów Karnych Republiki Mołdowy, Pan Iurie Perevoznic – prokurator Prokuratury Generalnej, Pan Valeriu Cerba – przedstawiciel Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Mołdowy, Pani Ludmila Popovici - Dyrektor Ośrodka „Memoria” udzielającego pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem, Pan Eduard Timofei – Dyrektor zakładu karnego w Cricovie

- **Przedstawiciele urzędu polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich:**
Pan Mirosław Wróblewski – Dyrektor Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego, Pani Magdalena Kuruś – główny specjalista w Zespole Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego, Pani Krystyna Kupczyńska - główny specjalista w Zespole Prawa Karnego, Pani Ewa Wrońska - główny specjalista Programu Walki z Ubóstwem w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich, Pan Przemysław Kazimirski - główny specjalista w zakresie Krajowego Mechanizmu Prewencji w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich, Pan Dariusz Supeł – Kierownik Działu Organizacji Konferencji i Spotkań oraz Współpracy Zagranicznej BRPO.
- **Przedstawiciele urzędu Mediatora Francji:** Pan Christian Le Roux - Dyrektor Gabinetu Mediatora Republiki Francuskiej.

- **charakterystyka grupy:** przedstawiciele urzędów ombudsmana z Polski, Francji i Mołdowy, przedstawiciele rządowych resortów Republiki Mołdowy oraz dyrektorzy wizytowanych ośrodków (zakład karny, ośrodek pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem)
- **kryteria wyboru uczestników:** Adwokaci Parlamentarni Mołdowy, pracownicy merytoryczni delegowani przez ombudsmanów Polski i Mołdowy, przedstawiciele sektora rządowego oraz pozarządowego zajmujący się tematyką praw człowieka leżącą w zakresie tematycznym seminarium.

- informacja o wykładowcach/trenerach i uczestnikach (nazwiska, krótkie notki biograficzne, tematyka wygłoszonego referatu, kryteria wyboru wykładowców/trenerów):

- **Pan Mirosław Wróblewski** - Dyrektor Zespołu Konstytucyjnego i Międzynarodowego Biura Rzecznika Praw Obywatelskich. Pełnomocnik RPO ds. Programu Współpracy Ombudsmanów Państw Partnerstwa Wschodniego UE 2009 – 2013. Przewodniczący polskiej delegacji, odpowiedzialny za organizację i koordynację merytoryczną całości projektu „Partnerstwo dla Praw Człowieka”. *Prezentacja oraz moderacja paneli: model ombudsmana w Polsce oraz Równe traktowanie i antydyskryminacja.*

- **Pani Magdalena Kuruś** - główny specjalista w Zespole Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, ekspert z obszaru antydyskryminacji i równego traktowania, sekretarz zespołów eksperckich RPO, m.in. zespołu eksperckiego ds. osób starszych. *Prezentacja oraz moderacja panelu: Zasada równości i zakaz dyskryminacji.*
- **Pan Przemysław Kazimirski** - główny specjalista w zakresie Krajowego Mechanizmu Prewencji w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich. zajmujący się m.in. przeprowadzaniem wizytacji KMP w różnego rodzaju miejscach zatrzymań, opracowywaniem raportów powizytacyjnych oraz formułowaniem rekomendacji związanych nimi związanych. *Prezentacja oraz moderacja panelu dotyczącego wykonywania przez Rzecznika Praw Obywatelskich zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji.*
- **Pani Krystyna Kupczyńska** - wieloletni sędzia orzekający w sprawach karnych, rodzinnych i nieletnich, główny specjalista Zespołu Prawa Karnego BRPO, referat wprowadzający oraz moderacja dyskusji dotyczącej doświadczeń Ombudsmanów Polski i Mołdowy w zakresie pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem: *Pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem – regulacje prawne oraz doświadczenia i działania polskiego Ombudsmana podejmowane na rzecz osób pokrzywdzonych.*
- **Pani Ewa Wrońska** - główny specjalista Programu Walki z Ubóstwem w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich. Koordynator spotkań Ruchu przeciw Bezradności Społecznej w BRPO. Redaktor „Księgi Ubogich A.D.2009”. *Prezentacja oraz moderacja panelu: Ruch przeciw Bezradności Społecznej - Program do spraw Walki z Ubóstwem.*
- **Pan Dariusz Supel** – Kierownik Działu Organizacji Konferencji i Spotkań oraz Współpracy Zagranicznej, sprawy organizacyjne.

B – SEMINARIUM W GRUZJI

- 1. nazwa:** Partnerstwo dla Praw Człowieka - seminarium dla przedstawicieli urzędów ombudsmanów Polski i Gruzji
- 2. miejsce:** Tbilisi
- 3. termin realizacji:** 10 - 16 października 2010 r.

4. streszczenie:

- cele:

- przedstawienie modelu instytucji ombudsmana w Polsce i Gruzji oraz wymiana doświadczeń dotyczących czterech specyficznych mechanizmów ochrony praw człowieka zainicjowanych i wykonywanych w Polsce przez Rzecznika Praw Obywatelskich: Krajowy Mechanizm Prewencji, pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem, równe traktowanie i antydyskryminacja, walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym,
- wypracowanie propozycji obszarów działań w zakresie dalszej współpracy w ramach projektu „Partnerstwo dla Praw Człowieka” w kontekście wspólnego dla przedstawicieli Mołdowy i Gruzji seminarium w Polsce w listopadzie 2010 r.

- tematyka:

- **Model instytucji ombudsmana** - pozycja ustrojowa oraz kompetencje polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich, obrońcy Publicznego Republiki Gruzji oraz Mediatora Republiki Francji,
- **Krajowy Mechanizm Prewencji** - wolność od tortur i poniżającego traktowania: m.in. nadużywanie siły przez policję oraz służby specjalne, przełudnienie i warunki sanitarne w aresztach i miejscach zatrzymań, zmuszanie więźniów do pracy w skrajnie trudnych warunkach, bicie ich i poddawanie przemocy psychicznej, stosowanie tortur wobec zatrzymanych, w tym w celu wydobycia zeznań, fizyczne i psychiczne znęcanie się przełożonych nad podwładnymi w siłach zbrojnych,
- **Pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem** – pomoc szczególnie wrażliwym grupom pokrzywdzonych przestępstwem, m.in. ofiarom handlu ludźmi, przemocy w rodzinie, pokrzywdzonym zgwałceniem, przestępstwami przeciwko życiu i zdrowiu; rozwiązania zmierzające do uniknięcia wtórnej wiktymizacji z uwzględnieniem sposobu przesłuchania małoletnich pokrzywdzonych, sposoby uzyskiwania przez kompensaty finansowej, pomoc udzielana pokrzywdzonym w ośrodkach interwencji kryzysowej jak również przez organizacje pozarządowe,
- **Równe traktowanie i antydyskryminacja** – przeciwdziałanie dyskryminacji i nierównemu traktowaniu ze względu na przesłanki takie jak: rasa, płeć, wiek, niepełnosprawność czy orientacja seksualna,

- **Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym** – przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu grup społecznych, takich jak: dzieci, młodzież, osoby starsze, osoby niepełnosprawne, problematyka bezdomności i bezrobocia.

- opis poszczególnych działań/wydarzeń:

- **pierwszy dzień seminarium – 11 października 2010 r.**

<p>11 października 2010 r. (poniedziałek) - Model Ombudsmana -</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Pozycja ustrojowa oraz kompetencje obrońcy Publicznego Gruzji - Pan George Tugushi, Obrońca Publiczny Gruzji
<ul style="list-style-type: none"> • Pozycja ustrojowa oraz kompetencje polskiego Ombudsmana - Pan Mirosław Wróblewski, Dyrektor Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego w BRPO
<ul style="list-style-type: none"> • Pozycja ustrojowa oraz kompetencje Adwokata Parlamentarnego Mołdowy - Pan Anatolie Munteanu, Adwokat Parlamentarny Mołdowy, Dyrektor Centrum Praw Człowieka, Pani Aurelia Grigoriu, Adwokat Parlamentarny Mołdowy
<p>Przerwa kawowa</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Francuski Mediator Republiki, obserwator społeczeństwa - Pani Stephenie Carrere - oficer ds. międzynarodowych w Biurze Mediatora Republiki Francji
<ul style="list-style-type: none"> • Dyskusja - moderator: Pan George Tugushi, Obrońca Publiczny Gruzji

- **drugi dzień seminarium - 12 października 2010 r.** W drugim dniu seminarium przedstawiciele BRPO: Dyrektor Tomasz Gellert oraz Pan Przemysław Kazimirski zaprezentowali informacje związane z organizacją i praktycznym funkcjonowaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce. Obradom przewodniczyła Pani Tamar Kemularia, specjalista ds. współpracy międzynarodowej Ombudsmana Gruzji (odpowiedzialna również za organizację seminarium). W obradach brała udział również strona mołdawska reprezentowana przez dwoje Adwokatów Parlamentarnych Republiki Mołdowy – Panią Aurelię Grigoriu oraz Pana Anatolie Munteanu. Stronę gruzińską reprezentowali pracownicy merytoryczni Jego biura, a wśród nich - Pani Natia Imnadze, szefowa gruzińskiego Krajowego Mechanizmu Prewencji oraz jej współpracownicy. Polskę reprezentowali dyrektorzy trzech zespołów merytorycznych

BRPO - Pan Mirosław Wróblewski – Dyrektor Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego (przewodniczący polskiej delegacji), Pan Lesław Nawacki – Dyrektor Zespołu Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego, Pan Tomasz Gellert – Dyrektor Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców, Pani Dorota Krzysztoń – Główny Koordynator Programu ds. Pomocy Ofiarom Przestępstw w BRPO, Pan Przemysław Kazimirski - Główny specjalista w Krajowym Mechanizmie Prewencji oraz Pan Dariusz Supeł - Kierownik Działu Organizacji Konferencji i Spotkań oraz Współpracy Zagranicznej w Biurze RPO.

Pan Dyrektor Tomasz Gellert zaprezentował zagadnienia dotyczące wykonywania zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji przez Rzecznika Praw Obywatelskich w zakresie dotyczącym wizytacji szpitali oraz placówek psychiatrycznych, aresztów i ośrodków deportacyjnych dla cudzoziemców oraz ośrodków dla cudzoziemców ubiegających się w Polsce o status uchodźcy lub azyl. W referacie na temat wykonywania zadań KMP, szczegółowo przedstawił realizowane przez BRPO działania w zakresie przygotowania i przeprowadzenia wizytacji KMP. Ponadto, Dyrektor T. Gellert omówił sposób przygotowania i przeprowadzenia zaplanowanej wizytacji prewencyjnej, z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych typów placówek. Podzielił się polskimi doświadczeniami, dotyczącymi sposobów uzyskiwania informacji, niezbędnych do oceny sytuacji w wizytowanej placówce oraz metodologii wypracowania tej oceny. Podjął też kwestię działania po zakończeniu wizytacji w konkretnej placówce oraz stosowanych założeń i praktyki wizytacji powtórnych.

Po wystąpieniu przedstawiciela BRPO, głos zabrała Dyrektor Krajowego Mechanizmu Prewencji w Gruzji – Pani Natia Imnadze, która przedstawiła informacje związane z funkcjonowaniem tamtejszego Mechanizmu. Warto w tym miejscu dodać, iż podobnie jak w Polsce, czy Mołdawii, Krajowy Mechanizm Prewencji Gruzji zorganizowany został w Biurze tamtejszego Ombudsmana. Organizację oraz funkcjonowanie Krajowego Mechanizmu Prewencji Mołdowy zaprezentował Pan Anatolie Munteanu. W związku z pytaniami strony gruzińskiej dotyczącymi funkcjonowania Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce, Pan Przemysław Kazimirski udzielił stosownych odpowiedzi, opartych na dotychczasowej praktyce Rzecznika Praw Obywatelskich. Szczególnej wymianie doświadczeń w dziedzinie ochrony praw osób pozbawionych wolności przebywających

w miejscach detencji służyły również dyskusje warsztatowe przeprowadzane w toku obrad.

Druga część obrad poświęcona była wizycie w jednym z zakładów karnych Gruzji, znajdującym się w miejscowości Rustavi oddalonej od Tbilisi o ok. 30 km. Przedstawiciele biura polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich, wspólnie z delegacją Republiki Mołdowy oraz w towarzystwie Pani Natii Imnadze i jednego z pracowników Gruzińskiego Mechanizmu Prewencji, wzięli udział w wizytacji w/w jednostki penitencjarnej przeznaczonej dla osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności w warunkach zakładu karnego typu półotwartego. W trakcie tej wizyty, której gospodarzem był Dyrektor jednostki, uczestnicy mieli możliwość oglądu całego terenu jednostki, zapoznania się z warunkami bytowymi osób odbywających w niej karę pozbawienia wolności, rozmów z osadzonymi w trakcie wizytacji cel mieszkalnych, przeprowadzenia rozmów z personelem medycznym zakładu, jak również zapoznania się z warunkami pracy zatrudnionych na terenie zakładu osób pozbawionych wolności. Podsumowanie wizyty w Zakładzie Karnym nastąpiło po powrocie do sali obrad. W związku z budzącymi zaniepokojenie kwestiami związanymi z funkcjonowaniem jednostek penitencjarnych w Gruzji, przeprowadzono ponad 2 godzinną dyskusję. Podczas podsumowania również strona mołdawska formułowała pytania pod adresem przedstawicieli Ombudsmana Gruzji, dotyczące gruzińskiego systemu penitencjarnego. Podsumowanie stanowiło również znakomitą okazję do wymiany doświadczeń na temat praktycznych działań podejmowanych w trakcie wizytacji miejsc zatrzymań przez Krajowe Mechanizmy Prewencji.

- **trzeci dzień seminarium - 13 października 2010 r.**, który poświęcony był problematyce praw osób pokrzywdzonych przestępstwem, spotkał się z dużym zainteresowaniem uczestników seminarium. Referat wstępny dotyczący tego zagadnienia przedstawiła Pani Dorota Krzysztoń. Poza informacją o regulacjach zawartych w dokumentach międzynarodowych ONZ, Rady Europy, Unii Europejskiej, wskazała na historyczny proces zmian pozycji pokrzywdzonego w przepisach prawa obowiązujących w Polsce. Ponadto, opisała aktualną sytuację ofiar przestępstw, regulowaną polskim prawem wewnętrznym i działania podejmowane przez RPO w celu poprawy ochrony prawnej. Poza wskazaniem, jak sytuację pokrzywdzonego kształtują obowiązujące regulacje prawne, w ostatnich latach zwiększające poziom

ochrony pokrzywdzonego oraz jego uprawnień i aktywności w toku postępowania karnego, referat Pani D. Krzysztoń zawierał informacje, jak na sytuację osób pokrzywdzonych przestępstwem wpływa praktyczna działalność instytucji państwowych. Uczestnikom spotkania przybliżone zostały nowe ustawy odnoszące się do ofiar przestępstw i alternatywna do sądowego postępowania, procedura dochodzenia przez pokrzywdzonego i sprawcę do satysfakcjonującego rozwiązania problemów wynikających z popełnionego przestępstwa (postępowanie mediacyjne w sprawach karnych). Pani D. Krzysztoń wskazała także na narzędzia prawne i praktyczne oraz działania organizacji pozarządowych, służące pomocą pokrzywdzonym i ich ochronie przed ponowną wiktymizacją. Przybliżona została działalność polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich, zarówno w zakresie kreowania dogodniejszej dla pokrzywdzonych sytuacji prawnej (inspiracje legislacyjne w ramach wystąpień generalnych), jak i systemowych działań (m.in. doprowadzenie do powstania projektu rządowego Krajowego Programu Pomocy Ofiarom Przystępstw). Wskazano też na działania interwencyjne, podejmowane przez Rzecznika w sprawach indywidualnych, w tym wykorzystywanie uprawnień do wnoszenia kasacji na niekorzyść podejrzanego/oskarżonego oraz udostępnianie informacji o przysługujących prawach i sposobie uzyskania pomocy poprzez, między innymi, specjalnie do tego celu utworzoną stronę internetową (www.pomoc.rpo.gov.pl).

Pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem w Gruzji przedstawiła Pani Ana Arganashvili, Dyrektor Centrum Praw Dzieci i Kobiet, które działa przy urzędzie Ombudsmana Gruzji, uwagę skupiając na problemie przemocy domowej i dostępnych statystykach ilustrujących zagadnienie. Tego samego dnia, przedstawicielom Ombudsmanów Polski i Mołdowy umożliwiono wizytę w pomieszczeniach Ośrodka i przybliżono zasady jego funkcjonowania. Regulacje prawne, obowiązujące w Republice Mołdowy i narzędzia praktycznej pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem, przedstawił Pan Anatolie Munteanu, Adwokat Parlamentarny Mołdowy, Dyrektor Centrum Praw Człowieka oraz p. Aurelia Grigoriu, Adwokat Parlamentarny Mołdowy wskazując na rosnącą rolę ombudsmanów Mołdowy w kształtowaniu korzystnej dla ofiar przestępstw pozycji. Pani Aurelia Grigoriu podkreślała, iż dla faktycznego zagwarantowania praw osób pokrzywdzonych przestępstwem, konieczna jest fachowa pomoc prawna. W toku dyskusji omówiono istniejące problemy związane z realizacją działań na rzecz ofiar przestępstw,

z perspektywy poszczególnych krajowych instytucji ochrony praw człowieka oraz podzielono się wieloma przykładami dobrych praktyk w tym obszarze, w tym doświadczeniami w zakresie współdziałania z organizacjami pozarządowymi, zajmującymi się udzielaniem pomocy osobom pokrzywdzonym. Szczególne zainteresowanie wzbudziły polskie uregulowania prawne dotyczące możliwości prowadzenia mediacji, również w sprawach związanych z przemocą domową. Przedstawiciele Ombudsmana Gruzji szczególnie interesowali się egzekucją zobowiązań od sprawców przestępstw, ustalonych właśnie drogą mediacji. W wyniku dyskusji ustalono utrzymywanie bieżącego kontaktu w tym obszarze działalności krajowych ombudsmanów, wymianę informacji na temat zmian regulacji prawnych oraz wsparcie eksperckie w zakresie podejmowanych działań na rzecz zmian w tym zakresie.

- **czwarty dzień seminarium - 14 października 2010 r.** Pan Dyrektor Mirosław Wróblewski przedstawił polskie uregulowania konstytucyjne odnoszące się do zasady równego traktowania. Przedstawił też szczegółowo projekt ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej dotyczących równego traktowania. Wskazał też na kwestie związane z planowanym wykonaniem przez RPO zadania niezależnego organu badającego, analizującego i raportującego stan przestrzegania zasady równości w Polsce. Z uwagi na kwestie przygotowań legislacyjnych, organizacyjnych i kadrowych w kontekście implementacji prawa UE strona gruzińska i mołdawska zadała liczne pytania, stanowiące podstawę dyskusji. W kolejnej części Pan Dyrektor Lesław Nawacki przedstawił referat, prezentujący działania polskiego ombudsmana w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji w obszarze prawa pracy i zabezpieczenia społecznego. W części pierwszej referatu przedstawiono regulacje równościowe zawarte w kodeksie pracy i w ubezpieczeniach społecznych, a w części drugiej informacje o działaniach Rzecznika podejmowanych w szczególności w ramach postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym, dotyczących: dyskryminacji pracowników NIK ze względu na wiek (K 33/07), dyskryminacji nauczycieli w zatrudnieniu ze względu na płeć (K 27/99), dyskryminacji kobiet w zajmowaniu stanowiska kierownika apteki (K 15/99), dyskryminacji urzędników i pracowników samorządowych ze względu na płeć (K 35/99), rozwiązania umowy o pracę wyłącznie z powodu osiągnięcia wieku emerytalnego i nabycia prawa do emerytury, stanowiącego przykład dyskryminacji pośredniej ze względu na płeć i bezpośredniej

ze względu na wiek. W końcowej części prezentacji przedstawione zostały informacje dotyczące wyroku polskiego Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 lipca 2010 r. w sprawie zróżnicowania wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn w powszechnym systemie emerytalnym (K 63/07), a także konkluzje zawarte w postanowieniu sygnalizacyjnym Trybunału Konstytucyjnego, wskazujące na celowość podjęcia działań ustawodawczych zmierzających do stopniowego zrównywania wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn, podjętych w związku z tym wyrokiem (S 2/10). W tej części seminarium obradom przewodniczyła p. Tina Goletiani, Dyrektor Departamentu Sprawiedliwości w Biurze obrońcy Publicznego w Gruzji. W tym bloku tematycznym zaprezentowano również działania ombudsmana Gruzji w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji (Pan Sopio Benashvili, Zastępca Dyrektora Departamentu Sprawiedliwości w Biurze obrońcy Publicznego w Gruzji) oraz działania ombudsmana Mołdowy w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji (Pani Aurelia Grigoriu, Adwokat Parlamentarny Mołdowy). Natomiast Pan Dyrektor Tomasz Gellert w referacie dotyczącym przestrzegania praw mniejszości narodowych i etnicznych, skupił uwagę na problematyce źródeł tych praw w wymiarze uniwersalnym i europejskim. W drugiej części referatu Pan Dyrektor T. Gellert poinformował szczegółowo o standardach wynikających z wewnętrznego prawa polskiego oraz w szczególności przedstawił polskie realia, dotyczące problematyki przestrzegania praw mniejszości narodowych i etnicznych w skali państwa oraz lokalnej. Przeprowadzona dyskusja wskazała na potrzebę utrzymywania kontaktu i wymiany informacji w zakresie podejmowanych trudnych spraw antydyskryminacyjnych, szczególnie w tych przypadkach, gdzie w grę wchodzi odniesienie do standardów europejskich. Strona gruzińska i mołdawska uznała też potrzebę przygotowania powołania podobnego zespołu prawa antydyskryminacyjnego, jak tworzony w biurze RPO.

- **piąty dzień seminarium - 15 października 2010 r.** w ramach bloku tematycznego „Walka z wykluczeniem społecznym i kwestie zabezpieczenia społecznego” Pan Dyrektor Lesław Nawacki przedstawił wstępny referat na temat problemów wykluczenia społecznego i zabezpieczenia społecznego, podejmowanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich. Omówione zostały regulacje prawne przeciwdziałające wykluczeniu i ubóstwu, koncentrując się na działaniach Rzecznika

związanych z ustaleniem normatywnego znaczenia konstytucjonalizacji prawa do zabezpieczenia społecznego. W prezentacji omówiono zakres swobody ustawodawcy w zakresie ustalania zakresu i form zabezpieczenia społecznego, przysługującej w związku z art. 67 ust. 1 Konstytucji. Ponadto, Pan Dyrektor L. Nawacki omówił także problematykę rozumienia zasady ochrony praw nabytych do świadczeń emerytalno-rentowych oraz istotne cechy prawa do waloryzacji emerytalno-rentowych. W tej części obrad przewodnictwo objęła Pani Aurelia Grigoriu – Adwokat Parlamentarny Mołdowy. Wygłoszone zostały również prezentacje na temat walki z wykluczeniem społecznym w Mołdowie (Pani Aurelia Grigoriu, Adwokat Parlamentarny Mołdowy) oraz w Gruzji (Pani Sophio Benashvili, Zastępca Dyrektora departamentu Sprawiedliwości w Biurze obrońcy Publicznego Gruzji). W dyskusji poruszono m.in. kwestie zasady ustalania w Polsce minimalnego wynagrodzenia i wysokości najniższych gwarantowanych przez państwo świadczeń emerytalno-rentowych. Pytano także o aktualny poziom bezrobocia w Polsce i system świadczeń zabezpieczających ryzyko utraty pracy. Przeprowadzona dyskusja pozwoliła wskazać istniejące różnice prawne w systemach państw biorących w seminarium, ale także wspólne zagrożenia, stanowiące wyzwania w działalności krajowych ombudsmanów.

- informacja o uczestnikach:

• **liczba uczestników:**

- **Przedstawiciele urzędu Obrońcy Publicznego (Ombudsmana) Republiki Gruzji oraz innych jednostek zajmujących się tematyką praw człowieka w Republice Gruzji:** Pan George Tugushi – Obrońca Publiczny, Pan Archil Talakvadze – Asystent Obrońcy Publicznego w sprawach zarządzania, Pani Teo Batsikadze – Asystent Obrońcy Publicznego w sprawach międzynarodowych i rozwoju strategicznego, Pani Tamar Kemularia – specjalista ds. współpracy międzynarodowej i asystent Prawny Obrońcy Publicznego, Pani Natia Imnadze – Dyrektor Zespołu Prewencji i Monitoringu, Pan Otar Kvachadze – Zastępca Dyrektora Zespołu Prewencji i Monitoringu, Pani Maia Gigineishvili – Główny Specjalista w Zespole Prewencji i Monitoringu, Pan Guram Bendianashvili – Główny Specjalista w Zespole Prewencji i Monitoringu, Pan Amiran Nikoleishvili- Specjalista w Zespole Prewencji i Monitoringu, Pan Daniel Mgelishvili – Starszy Specjalista

w Zespole Prewencji i Monitoringu , Pani Tina Goletiani – Dyrektora Zespołu ds. Sprawiedliwości, Pani Tamar Zubashvili – Zastępca Dyrektora Zespołu ds. Sprawiedliwości, Pani Sophio Benashvili – Zastępca Dyrektora Zespołu ds. Sprawiedliwości, Pani Ana Arganashvili – Dyrektor Centrum Praw Kobiet i Dzieci, Pan Levan Asatiani – Specjalista w Zespole ds. Sprawiedliwości, Pani Tamar Morchiladze - Specjalista w Zespole ds. Sprawiedliwości, Pani Tamar Shvangiradze – Specjalista w Zespole ds. Sprawiedliwości.

➤ **Przedstawiciele urzędu Adwokatów Parlamentarnych (Ombudsmanów)**

Republiki Mołdowy: Pan Anatolie Munteanu - Dyrektor Centrum Praw Człowieka republiki Mołdowy, Pani Aurelia Grigoriu - Adwokat Parlamentarnych Republiki Mołdowy

➤ **Przedstawiciele urzędu Mediatora Francji:** Stephanie Carrere - Oficer do spraw międzynarodowych Biura Mediatora Francji

➤ **Przedstawiciele urzędu polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich:**

Pan Mirosław Wróblewski – Dyrektor Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego, Pan Przemysław Kazimirski - główny specjalista w zakresie Krajowego Mechanizmu Prewencji w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich, Pan Tomasz Gellert - Dyrektor Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców, Pan Lesław Nawacki – Dyrektor Zespołu Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego, Pani Dorota Krzysztoń - Główny Koordynator Programu ds. Pomocy Ofiarom Przepęstw w BRPO, Pan Dariusz Supeł – Kierownik Działu Organizacji Konferencji i Spotkań oraz Współpracy Zagranicznej BRPO.

- **charakterystyka grupy:** przedstawiciele urzędów ombudsmana z Polski, Francji, Gruzji i Mołdowy, przedstawiciele rządowych resortów Republiki Gruzji oraz dyrektorzy wizytowanych ośrodków Gruzji (zakład karny, ośrodek pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem), przedstawiciele organizacji pozarządowych.
- **kryteria wyboru uczestników:** obrońca Publiczny Gruzji, pracownicy merytoryczni delegowani przez ombudsmanów Polski i Gruzji, przedstawiciele sektora rządowego

oraz pozarządowego Republiki Gruzji zajmujący się tematyką praw człowieka leżącą w zakresie tematycznym seminarium, Adwokaci Parlamentarni Mołdowy.

- informacja o wykładowcach/trenerach i uczestnikach (nazwiska, krótkie notki biograficzne, tematyka wygłoszonego referatu, kryteria wyboru wykładowców/trenerów):

- **Pan Mirosław Wróblewski** - Dyrektor Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego Biura Rzecznika Praw Obywatelskich. Pełnomocnik RPO ds. Programu Współpracy Ombudsmanów Państw Partnerstwa Wschodniego UE 2009 – 2013. Przewodniczący polskiej delegacji, odpowiedzialny za organizację i koordynację merytoryczną całości projektu „Partnerstwo dla Praw Człowieka”. *Prezentacja oraz moderacja paneli: pozycja ustrojowa oraz kompetencje polskiego ombudsmana oraz Równe traktowanie i antydyskryminacja.*
- **Pan Tomasz Gellert** – Dyrektor Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców Biura Rzecznika Praw Obywatelskich. Prezentacja dotycząca wykonywania zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji przez Rzecznika Praw Obywatelskich oraz na temat przestrzegania praw mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. *Prezentacja dotycząca wykonywania przez Rzecznika Praw Obywatelskich zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji oraz prezentacja na temat przestrzegania praw mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce (Mechanizm Równego Traktowania)*
- **Pan Lesław Nawacki** - Dyrektor Zespołu Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego Biura Rzecznika Praw Obywatelskich. *Prezentacja działań polskiego Ombudsmana w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji oraz prezentacja na temat walki z wykluczeniem społecznym i kwestią zabezpieczeń społecznych w Polsce.*
- **Pani Dorota Krzysztoń** - politolog o specjalizacji prawno-kryminologicznej, w tym wiktymologicznej, mediator w sprawach karnych. Koordynator Pomocy Ofiarom Przestępstw BRPO. *Referat wprowadzający do dyskusji dotyczącej pracy Ombudsmanów Polski, Gruzji i Mołdowy w zakresie pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem, w tym również pozycji pokrzywdzonego w przepisach prawa i doświadczeń w zakresie budowy krajowych systemów interdyscyplinarnej pomocy ofiarom przestępstw: pt.: Pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem w Polsce.*

- **Pan Przemysław Kazimirski** - główny specjalista w zakresie Krajowego Mechanizmu Prewencji w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich. zajmujący się m.in. przeprowadzaniem wizytacji KMP w różnego rodzaju miejscach zatrzymań, opracowywaniem raportów powizytacyjnych oraz formułowaniem rekomendacji związanych nimi związanych. *Prezentacja oraz moderacja panelu dotyczącego wykonywania przez Rzecznika Praw Obywatelskich zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji.*
- **Pan Dariusz Supel** – Kierownik Działu Organizacji Konferencji i Spotkań oraz Współpracy Zagranicznej, sprawy organizacyjne.

C – SEMINARIUM W POLSCE

1. nazwa: Partnerstwo dla Praw Człowieka - seminarium dla przedstawicieli urzędów ombudsmanów Gruzji, Mołdowy, Francji i Polski

2. miejsce: Kraków, Warszawa

3. termin realizacji: 15 - 19 listopada 2010 r.

4. streszczenie:

- cele:

- Podsumowanie dotychczasowych działań podejmowanych w ramach projektu,
- Prezentacja standardów Unii Europejskiej oraz działań polskiego Ombudsmana, jak również wymiana doświadczeń w zakresie Krajowego Mechanizmu Prewencji, pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem oraz w obszarze równego traktowania i przeciwdziałania dyskryminacji.

- tematyka:

- **Krajowy Mechanizm Prewencji** - wolność od tortur i poniżającego traktowania: m.in. nadużywanie siły przez policję oraz służby specjalne, przeludnienie i warunki sanitarne w aresztach i miejscach zatrzymań, zmuszanie więźniów do pracy w skrajnie trudnych warunkach, bicie ich i poddawanie przemocy psychicznej, stosowanie tortur wobec zatrzymanych, w tym w celu wydobywania zeznań, fizyczne i psychiczne znęcanie się przełożonych nad podwładnymi w siłach zbrojnych,
- **Pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem** – pomoc szczególnie wrażliwym grupom pokrzywdzonych przestępstwem, m.in. ofiarom handlu ludźmi, przemocy

w rodzinie, pokrzywdzonym zgwałceniem, przestępstwami przeciwko życiu i zdrowiu; rozwiązania zmierzające do uniknięcia wtórnej wiktymizacji z uwzględnieniem sposobu przesłuchania małoletnich pokrzywdzonych, sposoby uzyskiwania przez kompensaty finansowej, pomoc udzielana pokrzywdzonym w ośrodkach interwencji kryzysowej jak również przez organizacje pozarządowe,

- **Równe traktowanie i antydyskryminacja** – przeciwdziałanie dyskryminacji i nierównemu traktowaniu ze względu m.in. na przesłanki takie, jak: rasa, płeć, wiek, niepełnosprawność czy orientacja seksualna,

- opis poszczególnych działań/wydarzeń:

- **pierwszy dzień seminarium – 15 listopada 2010 r., Kraków.** Sesja inauguracyjna drugiego etapu projektu, którą otworzył Pan Stanisław Trociuk - Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich, miała miejsce w Małopolskim Urzędzie Wojewódzkim w Krakowie. Zastępca Rzecznika dokonał posumowania dotychczasowego przebiegu projektu, a następnie oddał głos Panu Mirosławowi Wróblewskiemu - Dyrektorowi Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich. Po krótkim wprowadzeniu w plan obrad dokonany przez Dyrektora M. Wróblewskiego, głos zabrała strona mołdawska, na czele której stało dwoje Adwokatów Parlamentarnych – Pani Aurelia Grigoriu oraz Pan Anatolie Munteanu. W imieniu Ombudsmana Gruzji głos zabrała Pani Tamar Kemularia. Zarówno strona mołdawska, jak i gruzińska bardzo dobrze oceniły dotychczasową współpracę z Polską realizowaną w ramach projektu oraz wyraziły nadzieję na jej dalszą kontynuację. Po wystąpieniu przedstawicielki Ombudsmana Gruzji nastąpiła prezentacja urzędu Mediatora Republiki Francji przedstawiona przez Panią Stephanie Carrere - przedstawicielkę Mediatora Francji dotycząca roli delegatów Mediatora Francji w ochronie praw osób pozbawionych wolności. Kolejnym punktem zaplanowanego w tym dniu programu debata: „Partnerstwo Wschodnie dla praw człowieka – szanse i wyzwania”, którą Rzecznik Praw Obywatelskich zorganizował wraz z Rektorem Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks. prof. Józefa Tischnera w Krakowie Panem Jarosławem Gowinem. W debacie uczestniczyli m.in. Adwokat Parlamentarny Mołdowy Pan Anatolie Munteanu, Zastępca RPO Pan Stanisław Trociuk, prof. Czesław Porębski, prof. Bogdan Szlachta, dr Janusz Karp oraz dr Rafał Prostek. Przedmiotem dyskusji była kwestia uniwersalizmu praw człowieka oraz ich

poszanowania w państwach objętych projektem. W debacie uczestniczyło około 70 osób w charakterze publiczności. Po dyskusji panel iści przez ponad godzinę odpowiadali na pytania studentów, naukowców oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych dotyczące zagadnień ochrony praw i wolności w krajach Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej.

- **drugi dzień seminarium – 16 listopada 2010 r., Kraków.** Drugi dzień seminarium poświęcony został w całości problematyce związanej z funkcjonowaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji. W obradach kontynuowanych w Wyższej Szkole Europejskiej im. Ks. Józefa Tischnera w Krakowie, poza dotychczasowymi uczestnikami seminarium wziął także udział Pan Janusz Zagórski - Dyrektor Zespołu Praw Karnego Wykonawczego BRPO, który przedstawił nowe aspekty metodologii wizytacji prowadzonych przez polski Mechanizm. Również strona gruzińska i mołdawska przedstawiły informacje dotyczące sposobu przeprowadzania wizytacji przez działające w ich krajach Mechanizmy. Ta teoretyczna część obrad stanowiła wprowadzenie do części praktycznej, w ramach której zaplanowana została wizytacja Zakładu Karnego w Krakowie - Nowej Hucie. Wizytacja Zakładu Karnego polegała na oglądzie jednostki w zakresie wskazanym wcześniej. Dokonano także krótkiego podsumowania na jej terenie. W ramach przeprowadzonego oglądu zagraniczni goście mieli okazję wejścia na teren pawilonów mieszkalnych, a w nich do cel, ambulatorium; lustracji cel do wykonywania kary umieszczenia w celi izolacyjnej i zabezpieczających; wejścia do sali widzeń, a także przeprowadzenia rozmów z osobami pozbawionymi wolności przebywającymi w celach mieszkalnych. Uczestnicy wizyty mieli również możliwość porównania warunków socjalno-bytowych panujących w starym i nowym pawilonie jednostki. Po przeprowadzonym oglądzie uczestnicy udali się na teren administracji Wizyta zakładu zaowocowała szeregiem pytań ze strony mołdawskiej i gruzińskiej. Na sformułowane pytania dotyczące m.in. reprezentowania osób pozbawionych wolności w kwestiach prawnych, pomocy na którą mogą liczyć osoby opuszczającego zakłady karne, warunkowych przedterminowych zwolnień oraz kontynuowania edukacji w trakcie izolacji penitencjarnej odpowiedzi udzieliło kierownictwo Zakładu Karnego w Krakowie Nowej - Hucie, Pan Dyrektor Janusz Zagórski oraz Pan Przemysław Kazimirski.

- **Trzeci dzień seminarium – 17 listopada 2010 r., Warszawa.** W trzecim dniu seminarium program kontynuowany był w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich w Warszawie. W warszawskiej części seminarium nie brała udziału przedstawicielka urzędu Mediatora Francji, która wróciła do kraju po wizytacji zakładu karnego. Pierwsza część obrad dotyczyła Krajowego Mechanizmu Prewencji. Rolę moderatora dyskusji pełnił Pan Przemysław Kazimirski. Do udziału w spotkaniu z przedstawicielami delegacji Gruzji i Mołdowy zaproszono Pana płk. Jacka Włodarskiego - Dyrektora Generalnego Służby Więziennej oraz Panią Marię Nielaczną reprezentującą koalicję „Porozumienie na rzecz wprowadzenia OPCAT”. Krajowy Mechanizm Prewencji ze strony BRPO reprezentowała także Pani Magdalena Chmielak. Przedstawicielka koalicji zaprezentowała wnioski płynące z dotychczasowej współpracy z polskim Mechanizmem w wypełnianiu roli, dla której został powołany, a także nakreśliła perspektywy dalszych, wspólnych działań. Dyrektor Generalny SW, który przybył na obrady w towarzystwie Pani ppłk Luizy Sałapy - rzeczniczki prasowej SW, scharakteryzował polski system penitencjarny, ocenił kontakty z Krajowym Mechanizmem Prewencji oraz przedstawił plany na przyszłość polskiego więziennictwa. Wypowiedzi zaproszonych gości spotkały się z dużym zainteresowaniem delegacji Mołdowy oraz Gruzji. Stanowiły także doskonałą okazję do pogłębienia wiedzy na temat polskiego systemu penitencjarnego oraz praktycznych działań podejmowanych przez polski Krajowy Mechanizm Prewencji. Kolejnym punktem programu był udział w wizytacji lokalnego ośrodka udzielającego pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem – Centrum Pomocy Dzieciom „Mazowiecka”. W trakcie wizyty uczestnicy seminarium zapoznali się z działalnością organizacji prowadzącej ośrodek – Fundacją Dzieci Niczyje i procedurą udzielanej przez nią pomocy zarówno pokrzywdzonym dzieciom, jak i ich rodzinom. Przedstawiciele Gruzji i Mołdowy mieli okazję obejrzeć pomieszczenia przesłuchań dzieci i dowiedzieć się o obowiązującej procedurze prawnej, standardach przesłuchań i standardach tzw. przyjaznych pokoi przesłuchań dzieci. Po przeprowadzonej wizycie, w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich odbyło się spotkanie delegacji z Gruzji i Mołdowy z Panem Stanisławem Trociukiem - Zastępcą Rzecznika Praw Obywatelskich, Min. Igorem Dzialukiem - Podsekretarzem Stanu w Ministerstwie

Sprawiedliwości oraz przedstawicielami Departamentu Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości, Rady ds. Pokrzywdzonych Przepięstwem Ministerstwa Sprawiedliwości oraz z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się pomocą dla osób pokrzywdzonych przestęstwem. Tematem spotkania była wymiana doświadczeń Polski, Mołdowy i Gruzji dotyczących pomocy ofiarom przestęstw. W trakcie spotkania, strona polska zaprezentowała rządowe kampanie społeczne, poświęcone różnym zagadnieniom odnoszącym się do osób pokrzywdzonych przestęstwem oraz niedawno wydane materiały informacyjne dla ofiar, wskazując szczegółowo na obecne i zamierzone działania państwa w omawianym obszarze. Pan dr Piotr Kładoczny - Koordynator Programu Interwencji Prawnej Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka opisał doświadczenia w zakresie pomocy pokrzywdzonym przestęstwem z perspektywy organizacji pozarządowej. Pani Renata Durda Kierownik Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie "Niebieska Linia" podzieliła się z kolei szczegółowymi informacjami o problemie przemocy domowej w Polsce. Pani Anna Maria Wesółowska - Sędzia Sądu Okręgowego w Łodzi opisała zmiany praktyki i prawa w zakresie traktowania dzieci w procesie karnym. Natomiast sędzia Marek Czecharowski - Przewodniczący Zarządu Fundacji Pomocy Ofiarom Przepięstw w Warszawie opisał mechanizmy materialnego wspierania pokrzywdzonych. Przedstawiciele Gruzji i Mołdowy przedstawili krajowe systemy wspierania osób pokrzywdzonych przestęstwem. Dyskusja skoncentrowała się na problematyce przyjaznych przesłuchań pokrzywdzonych dzieci.

- **czwarty dzień seminarium – 18 listopada 2010 r. , Warszawa.** W czwartym dniu seminarium odbyło się spotkanie delegacji Mołdowy i Gruzji z przedstawicielami polskich instytucji zajmujących się działaniami na rzecz ofiar handlu ludźmi. Przedstawicielka Departamentu Polityki Migracyjnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji poinformowała zgromadzonych o Krajowym Programie Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi. Pani Stana Buchowska z Fundacji przeciwko handlowi Ludźmi i Niewolnictwu „La Strada” opisała działania Fundacji i przybliżyła specyfikę pracy na rzecz tej kategorii, szczególnie wrażliwych ofiar przestęstw. Przedstawicielka Fundacji Itaka opisała działania tej organizacji

w zakresie poszukiwania osób zaginionych, w tym zaginionych wskutek handlu nimi. Przedstawiciele Gruzji i Mołdowy przedstawili krótko przepisy odnoszące się do ofiar handlu ludźmi. W dyskusji strona Polska i zagraniczni delegaci podzielili się spostrzeżeniami dotyczącymi handlu narządami ludzkimi i przypadków tzw. komercyjnych adopcji dzieci. Następnie, przedstawiciele Biura Obrońcy Publicznego Gruzji oraz Biura Adwokata Parlamentarnego Mołdowy spotkali się z przedstawicielami zaproszonych polskich organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną praw jednostki w różnych obszarach dyskryminacji. W spotkaniu udział wzięli: Pan Wojciech Kulesza - Prezes Fundacji Widzialni, Pan Rafał Maszkowski – Stowarzyszenie Nigdy Więcej, Pani Zofia Jabłońska – Stowarzyszenie Kampania Przeciwko Homofobii, Pani Monika Zima – Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego. BRPO podczas spotkania reprezentowali: Pan Mirosław Wróblewski - Dyrektor Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego BRPO oraz Pani Katarzyna Łakoma – Zastępca Dyrektora Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego BRPO. Najważniejszym punktem programu tego dnia poświęconego problematyce antydyskryminacji, było spotkanie z Rzecznikiem Praw Obywatelskich – Panią Profesor Ireną Lipowicz, Pełnomocnikiem Rządu do spraw Równego Traktowania – Panią Minister Elżbietą Radziszewską oraz Zastępcą Dyrektora Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych – Panią Alina Wojtowicz-Pomierną. W spotkaniu udział wzięł również Dyrektor Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego Biura RPO – Pan Mirosław Wróblewski oraz II Sekretarz Ambasady Szwecji – Pan Kasper Anderson. Podczas spotkania Rzecznik Praw Obywatelskich mówiąc o wadze równego traktowania i przestrzegania praw człowieka podkreśliła, że jest ogromną szkodą dla państwa, jeżeli na skutek braku mechanizmów równościowych rezygnuje się z ludzkich talentów. Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania przedstawiła informacje dotyczące wchodzącej w życie 1 stycznia 2011 roku ustawie antydyskryminacyjnej. Ustawa zakłada, że niezależnym organem, który monitorować będzie działania rządu jest Rzecznik Praw Obywatelskich. Od początku 2011 roku – zgodnie z przyjętą przez polski parlament jesienią 2010 r. ustawą o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania - do obowiązków Rzecznika Praw Obywatelskich należeć będzie wykonywanie określonych w dyrektywach UE zadań organu ds. równości (*equality body*). Należy do nich zaliczyć analizowanie, monitorowanie i wspieranie równego traktowania wszystkich osób, prowadzenie

niezależnych badań dotyczących dyskryminacji, opracowywanie i wydawanie niezależnych sprawozdań i wydawanie zaleceń odnośnie do problemów związanych z dyskryminacją oraz współdziałanie w tym zakresie z organizacjami pozarządowymi, a także z zagranicznymi i międzynarodowymi organami i organizacjami. Minister E. Radziszewska podawała przykłady działalności Pełnomocnika Rządu ds. Równego traktowania z zakresu monitoringu istniejącego prawa pod kątem dyskryminujących przepisów (m.in. monitoring podręczników szkolnych i służb mundurowych) w ramach zespołów międzyresortowych oraz przykłady kampanii społecznych mające na celu zmianę stereotypów. Zastępca Dyrektora Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych – Pani Alina Wojtowicz-Pomierna przybliżyła działalność Pełnomocnika. Jak główne obszary działalności wymieniła: koordynowanie zadań związanych z zatrudnieniem niepełnosprawnych, likwidację barier architektonicznych, opiniowanie nowopowstających aktów prawnych oraz współpracę z organizacjami pozarządowymi. W końcowej części spotkania przedstawicielki delegacji Mołdowy, to jest: Adwokat Parlamentarny Mołdowy – Pani Aurelia Grigoriu oraz Doradca Adwokata Parlamentarnego Mołdowy - Pani Sorina Susanu zadawały pytania zarówno Minister Radziszewskiej, jak i przedstawicielowi Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych. Pytania dotyczyły przepisów prawa gwarantujących niepełnosprawnym dostęp do budynków. Duże zainteresowanie wzbudziły także kampanie społeczne prowadzone przez Pełnomocnika ds. Równego Traktowania, mające na celu przeciwdziałanie dyskryminacji.

- **piąty dzień seminarium – 19 listopada 2010 r., Warszawa.** W ostatnim dniu seminarium uczestnicy projektu „Partnerstwo dla praw człowieka” wizytowali areszt deportacyjny działający przy Nadwiślańskim Oddziale Straży Granicznej w Warszawie. Celem wizyty było zapoznanie uczestników projektu z panującymi w areszcie warunkami bytowymi oraz ze stanem przestrzegania praw osadzanych w nim cudzoziemców. W trakcie spotkania Pan Marcin Sośniak - Główny specjalista Zespół Prawa Administracyjnego i Gospodarczego BRPO przybliżył uczestnikom przesłanki i zasady umieszczania cudzoziemców w placówkach detencyjnych, takich, jak areszty w celu wydalenia i ośrodki strzeżone dla cudzoziemców. Uczestnicy wysłuchali ponadto informacji funkcjonariuszy Straży Granicznej pełniących służbę w areszcie na temat historii placówki oraz wybranych aspektów jej działania. Uczestnicy spotkania zainteresowani byli przede wszystkim katalogiem praw

przysługujących osadzonym w areszcie cudzoziemcom. Zadane pytania dotyczyły m.in. dostępu do opieki medycznej, realizację prawa do widzeń oraz organizację czasu wolnego osadzonych. Na prośbę uczestników udzielono także wyjaśnień na temat możliwości zatrzymywania w placówkach detencyjnych osób ubiegających się w Polsce o nadanie statusu uchodźcy oraz sytuacji małoletnich cudzoziemców przebywających w ośrodkach strzeżonych.

- informacja o uczestnikach:

- **liczba uczestników:**

- **Przedstawiciele urzędu Odrońcy Publicznego (Ombudsmana) Republiki Gruzji:** Pani Natia Imnadze – Dyrektor Zespołu Prewencji i Monitoringu, Pan Otar Kvachadze – Zastępca Dyrektora Zespołu Prewencji i Monitoringu, Pan Guram Bendianishvili – Główny Specjalista w Zespole Prewencji i Monitoringu, Pan Amiran Nikolaishvili – Główny Specjalista w Zespole Prewencji i Monitoringu, Pani Maia Gigineishvili – Główny Specjalista w Zespole Prewencji i Monitoringu, Pani Tamar Kemularia – Asystent Odrońcy Publicznego, Pani Tamar Zubashvili – Zastępca Dyrektora Zespołu ds. Sprawiedliwości, Pan Nino Shalamberidze – Główny Specjalista w Zespole ds. Sprawiedliwości
- **Przedstawiciele urzędu Adwokatów Parlamentarnych (Ombudsmanów) Republiki Mołdowy:** Pan Anatolie Munteanu - Dyrektor Centrum Praw Człowieka republiki Mołdowy, Pani Aurelia Grigoriu – Adwokat Parlamentarnych Republiki Mołdowy, Pani Olga Vacarciuc – Doradca Ombudsmana, Pani Svetlana Rusu – Doradca Ombudsmana, Pan Dumitru Roman - Doradca Ombudsmana, Pan Marcel Moraru – Wyższy Radca Wydziału Badań i Monitoringu w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji, Pani Svetlana Mironova - Dyrektor biura pełnomocnika terenowego w obwodzie Comrat, Pani Sorina Susanu - Doradca Ombudsmana.
-
- **Przedstawiciele urzędu polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich:** Pani Prof. Irena Lipowicz – Rzecznik Praw Obywatelskich, Pan Stanisław Trociuk – Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich, Pan Mirosław Wróblewski –

Dyrektor Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego, Janusz Zagórski – Dyrektor Zespołu Praw Karnego Wykonawczego BRPO, Pan Przemysław Kazimirski - główny specjalista w zakresie Krajowego Mechanizmu Prewencji w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich, Pan Tomasz Gellert - Dyrektor Zespołu Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców, Pan Lesław Nawacki – Dyrektor Zespołu Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego, Pani Dorota Krzysztoń - Główny Koordynator Programu ds. Pomocy Ofiarom Przystępstw w BRPO, Pani Katarzyna Łakoma – Zastępca Dyrektora Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego, Pan Marcin Sośniak - Główny specjalista Zespół Prawa Administracyjnego i Gospodarczego BRPO Aleksandra Kistowska – Referent prawny, Program “Partnerstwo Wschodnie”, Pan Dariusz Supel – Kierownik Działu Organizacji Konferencji i Spotkań oraz Współpracy Zagranicznej BRPO, BRPO, Barbara Kurach – Dział Organizacji Konferencji i Spotkań oraz Współpracy Zagranicznej BRPO

➤ **Przedstawiciele urzędu Mediatora Francji:** Stephanie Carrere - Oficer do spraw międzynarodowych Biura Mediatora Francji

- **charakterystyka grupy:** przedstawiciele urzędów ombudsmana z Polski, Francji Gruzji i Mołdowy; przedstawiciele polskich rządowych resortów, administracji publicznej i organizacji pozarządowych
- **kryteria wyboru uczestników:** przedstawiciele urzędu Adwokata Parlamentarnego Mołdowy, obrońcy Publicznego Gruzji, polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich oraz polskiego sektora rządowego oraz pozarządowego zajmującego się tematyką praw człowieka leżącą w zakresie tematycznym seminarium.

- **informacja o wykładowcach/trenerach i uczestnikach (nazwiska, krótkie notki biograficzne, tematyka wygłoszonego referatu, kryteria wyboru wykładowców/trenerów):**

- **Pani Profesor Irena Lipowicz** – Rzecznik Praw Obywatelskich VI kadencji
- **Pan Stanisław Trociuk** – Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
- **Pani Elżbieta Radziszewska** – Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania

- **Pani Alina Wojtowicz- Pomierna** – Zastępca Dyrektora Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych.
- **Pan Mirosław Wróblewski** - Dyrektor Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego Biura Rzecznika Praw Obywatelskich. Pełnomocnik RPO ds. Programu Współpracy Ombudsmanów Państw Partnerstwa Wschodniego UE 2009 – 2013. Szef polskiej delegacji, odpowiedzialny za organizację i koordynację merytoryczną całości projektu „Partnerstwo dla Praw Człowieka”. *Moderacja paneli: zasada równości i zakaz dyskryminacji (Mechanizm Równego Traktowania)*.
- **Pan Janusz Zagórski** - Dyrektor Zespołu Praw Karnego Wykonawczego BRPO
- **Pani Dorota Krzysztoń** - politolog o specjalizacji prawno-kryminologicznej, w tym wiktymologicznej, mediator w sprawach karnych; Koordynator Pomocy Ofiarom Przeprostw BRPO.
- **Pan Przemysław Kazimirski** - główny specjalista w zakresie Krajowego Mechanizmu Prewencji w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich. zajmujący się m.in. przeprowadzaniem wizytacji KMP w różnego rodzaju miejscach zatrzymań, opracowywaniem raportów powizytacyjnych oraz formułowaniem rekomendacji związanych nimi związanych. *Prezentacja oraz moderacja panelu dotyczącego wykonywania przez Rzecznika Praw Obywatelskich zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji*.
- **Pan Marcin Sośniak** - Główny specjalista Zespół Prawa Administracyjnego i Gospodarczego BRPO; wprowadzenie i podsumowanie wizytacji w areszcie deportacyjnym działający przy Nadwiślańskim Oddziale Straży Granicznej w Warszawie.
- **Pan Dariusz Supel** – Kierownik Działu Organizacji Konferencji i Spotkań oraz Współpracy Zagranicznej, sprawy organizacyjne.

D – DZIAŁANIA TOWARZYSZĄCE

1. zebrania zespołu BRPO przygotowującego Projekt:

- **spotkanie ws. przygotowania działań służących realizacji projektu – 23.03.2010 r., BRPO.** W spotkaniu uczestniczyli: p. Urszula Szkodzińska - Dyrektor BRPO, p. Urszula Kulikowska - Z-ca Dyrektora Zespołu Prezydialnego, p. Mirosław

Wróblewski - Dyrektor Zespołu I, p. Dariusz Supeł, p. Barbara Kurach, p. Aleksandra Kistowska. Podczas spotkania ustalono przedsięwzięcia, jakie przewiduje się w ramach Programu w roku 2010 oraz określono ich cele, terminy i uczestników. Dokonano podziału zadań związanych z organizacją działań w ramach projektu.

- **spotkanie ws. zadań bieżących Projektu, 16.06.2010 r., BRPO.** W spotkaniu uczestniczyli: p. Urszula Szkodzińska - Dyrektor BRPO, p. Urszula Kulikowska - Z-ca Dyrektora Zespołu Prezydialnego, p. Mirosław Wróblewski - Dyrektor Zespołu I, p. Dariusz Supeł, p. Barbara Kurach, p. Aleksandra Kistowska. Określono najważniejsze zadania do podjęcia w bieżącym miesiącu, inne działania oraz najważniejsze zadania do podjęcia w terminie późniejszym.

2. ważniejsza korespondencja Rzecznika Praw Obywatelskich:

- pismo do Adwokata Parlamentarnego Mołdowy – 29.03.2010 r.; informujące o przyznaniu wsparcia finansowego w ramach konkursu MSZ „Pomoc zagraniczna 2010” oraz przedstawiające propozycję wspólnych działań w ramach projektu „Partnerstwo dla Praw Człowieka”
- pismo do obrońcy Publicznego Gruzji – 31.03.2010 r.; informujące o przyznaniu wsparcia finansowego w ramach konkursu MSZ „Pomoc zagraniczna 2010” oraz przedstawiające propozycję wspólnych działań w ramach projektu „Partnerstwo dla Praw Człowieka”
- pismo do Mediatora Republiki Francji – 30.03.2010 r.; informujące o przyznaniu wsparcia finansowego w ramach konkursu MSZ „Pomoc zagraniczna 2010” oraz przedstawiające propozycję wspólnych działań w ramach projektu „Partnerstwo dla Praw Człowieka”
- pismo do Charge d’Affaires Ambasady RP w Republice Mołdowy – 31.03.2010 r.; z prośbą o wsparcie BRPO podczas działań w ramach projektu „Partnerstwo dla Praw Człowieka” w Mołdowie
- pismo do Ambasadora Nadzwyczajnego i Pełnomocnego RP w Gruzji 31.03.2010 r.; z prośbą o wsparcie BRPO podczas działań w ramach projektu „Partnerstwo dla Praw Człowieka” w Gruzji

- pismo do Zastępcy Dyrektora Departamentu Wdrażania Programów Rozwojowych - 4.05.2010 r.; informacja o zmianie terminu seminarium w Gruzji
- pismo do Dyrektora Departamentu Wdrażania Programów Rozwojowych - 1.09.2010 r.; informacja o zmianie terminu seminarium w Gruzji
- pismo do Adwokata Parlamentarnego Mołdowy – 15.09.2010 r.; zaproszenie do udziału w seminarium w Polsce
- pismo do obrońcy Publicznego Gruzji - 15.09.2010 r.; zaproszenie do udziału w seminarium w Polsce
- pismo do Mediatora Republiki Francji – 15.09.2010 r.; zaproszenie do udziału w seminarium w Polsce
- pismo do Pełnomocnika rządu ds. Równego Traktowania – 15.09.2010 r.; zaproszenie do udziału w seminarium w Polsce
- pismo Charge d’Affaires Ambasady RP w Republice Mołdowy – 27.09.2010 r.; z prośbą o wsparcie Adwokatów Parlamentarnych Mołdowy w uzyskaniu wizy do Polski, umożliwiającej udział Ombudsmanów w seminarium w Krakowie i Warszawie
- pismo do Zastępcy Dyrektora Departamentu Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości – 24.09.2010 r.; zaproszenie do udziału w seminarium w Polsce

3. spotkania, wizyty Rzecznika Praw Obywatelskich:

- **wystąpienie RPO przed Sejmem RP – 8 października 2010 r.** Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawił Program Współpracy Ombudsmanów Państw Partnerstwa Wschodniego UE 2009-2013 oraz realizowany w 2010 r. projekt „Partnerstwo dla praw człowieka: Polska-Gruzja-Mołdowa”, jego cele, beneficjentów, zadania, a także dotychczasowe i planowane działania BRPO w zakresie współpracy z ombudsmanami państw Partnerstwa Wschodniego. Program ten zyskał wysokie uznanie przedstawicieli wszystkich klubów parlamentarnych, którzy niezwykle pozytywnie ocenili ideę, przebieg i rezultaty realizacji Programu współpracy ombudsmanów.

4. wydanie materiałów i publikacji:

- Materiały na seminarium w Mołdowie, Seminarium w Kiszyniowie, 9-15 maja 2010 r.
- Projekt Współpracy Ombudsmanów Polski, Mołdowy oraz Mediatora Republiki Francuskiej „Partnerstwo dla praw człowieka” realizowany w ramach Programu Współpracy Ombudsmanów Państw Partnerstwa Wschodniego UE 2009-2013 (w załączeniu)
- Materiały na seminarium w Gruzji, Seminarium w Tbilisi, 10-16 października 2010 r.
- Projekt Współpracy Ombudsmanów Polski, Gruzji oraz Mediatora Republiki Francuskiej „Partnerstwo dla praw człowieka” realizowany w ramach Programu Współpracy Ombudsmanów Państw Partnerstwa Wschodniego UE 2009-2013 (w załączeniu)

5. inne działania:

- Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich wspólnie ze Stowarzyszeniem Dziennikarzy Polskich. Zorganizowało konkursu na materiał medialny „Partnerstwo wschodnie – co nas łączy, co dzieli”. Celem konkursu, było pokazanie na konkretnych przykładach współpracy między Polską a państwami Partnerstwa Wschodniego. Inicjatyw organizacji pozarządowych, samorządowych i pojedynczych osób, które nastawione są na realną zmianę w takich obszarach jak wolność słowa, wyznania, tolerancja dla mniejszości etnicznych i narodowych. Rzecznik Praw Obywatelskich Pani Prof. Irena Lipowicz wręczyła nagrody uhonorowanym dziennikarzom na specjalnej uroczystości w Biurze RPO w Warszawie.

IV. informacje o wszelkich istotnych zmianach w przebiegu realizacji projektu (w tym realizacji budżetu), napotkanych trudnościach, nieoczekiwanych sukcesach lub problemach przy realizacji projektu;

1. zmiany terminów wizyt seminaryjnych przez partnerów z Mołdowy i Gruzji,
2. udział dwóch Adwokatów Parlamentarnych Republiki Mołdowy w seminarium organizowanych przez Biuro polskiego RPO w Gruzji w dniach 10-16 października 2010 r. dzięki środkom pozyskanych na ten cel przez Biuro RPO dodatkowo od Ambasady Francji w Mołdowie
3. problemy związane z ustaleniem składu osobowego delegacji ombudsmana Mołdowy i Gruzji,
4. podczas seminarium w Polsce zaplanowano dodatkową wizytację dokonana w areszcie deportacyjnym działającego przy lotnisku im. F. Chopina w dniu 19. 11. 2010 r. Wizytacja

została przeprowadzona w wyniku wyartykułowania niniejszej potrzeby przez przedstawicieli urzędu obrońcy Publicznego Gruzji.

V. informacje o osiągniętych bezpośrednich rezultatach zrealizowanego przedsięwzięcia i spodziewanych rezultatach długofalowych (ze szczególnym uwzględnieniem wskaźników ilościowych i jakościowych):

1. przeprowadzenie seminariów dla 24 przedstawicieli urzędu ombudsmana w zakresie tematyki projektu w Mołdowie, Gruzji i Polsce,
2. wydane materiały konferencyjne służące jako pomoc szkoleniowa,
3. zdobyta wiedza oraz nowe doświadczenie przez pracowników urzędów ombudsmana Mołdowy i Gruzji przyczyni się do wzmocnienia zdolności urzędów ombudsmanów do partycypacji w budowie demokratycznego państwa prawa,
4. dokonanie analizy obecnej sytuacji, funkcjonowania i potrzeb urzędów ombudsmanów Mołdowy i Gruzji,
5. wskazanie przez ombudsmanów Mołdowy i Gruzji osób odpowiedzialnych za wdrażanie wypracowanych mechanizmów w każdym z biorących udział w projekcie urzędzie.

VI. informacje o środkach uzyskanych od innych sponsorów, wkładzie rzeczowym oraz najważniejszych partnerach i ich roli w realizacji projektu:

Przeważająca część środków pochodziła z Programu Polskiej Pomocy Zagranicznej, realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2010. Pozostałą część stanowił wkład własny Biura Rzecznika Praw Obywatelskich oraz środki uzyskane od strony francuskiej (biuro Mediatora Republiki Francuskiej oraz Ambasada Republiki Francuskiej w Tbilisi).

VII. sposób informowania o wkładzie MSZ w realizację przedsięwzięcia (odnotowany w czasie realizacji projektu, we wszystkich działaniach, materiałach, publikacjach itp., ma obowiązek podawania źródła pochodzenia funduszy), oraz o sposobie wykorzystania logo programu polskiej pomocy zagranicznej:

Informacje o wkładzie MSZ były umieszczane na zaproszeniach, wszystkich materiałach informacyjnych i konferencyjnych oraz tablicach informacyjnych, które były ustawiane w miejscach prowadzonych działań (Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie, Wyższa Szkoła Europejska im. Ks. Józefa Tischnera w Krakowie, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich w Warszawie).

VIII. Załączniki do sprawozdania:

- *po jednym egzemplarzu każdej publikacji wydanej w ramach projektu (najlepiej w wersji elektronicznej – w formacie WORD lub PDF);*
- *kserokopie list uczestników oraz wykładowców/trenerów z warsztatów, spotkań, wizyt studyjnych itp. podpisanych przez uczestników i trenerów;*
- *zestaw materiałów konferencyjnych/szkoleniowych (może być w wersji elektronicznej).*

1. *Materiały na seminarium w Mołdowie, Seminarium w Kiszyniowie, 9-15 maja 2010 r. - Projekt Współpracy Ombudsmanów Polski, Mołdowy oraz Mediatora Republiki Francuskiej „Partnerstwo dla praw człowieka” realizowany w ramach Programu Współpracy Ombudsmanów Państw Partnerstwa Wschodniego UE 2009-2013, red. M. Wróblewski, A. Kistowska.*

2. *Materiały na seminarium w Gruzji, Seminarium w Tbilisi, 10-16 października 2010 r. - Projekt Współpracy Ombudsmanów Polski, Gruzji oraz Mediatora Republiki Francuskiej „Partnerstwo dla praw człowieka” realizowany w ramach Programu Współpracy Ombudsmanów Państw Partnerstwa Wschodniego UE 2009-2013, red. M. Wróblewski, A. Kistowska.*

3. *Delegaci Mediatora Republiki Francji, Seminarium w Polsce, 15-19 listopada 2010 r., autor: Stephenie Carrere -Oficer do spraw międzynarodowych Biura Mediatora Francji*

4. *Programy wizyt:*

- Program seminarium w Mołdowie, Partnerstwo dla Praw Człowieka, 9-15 maj 2010 r.

- Program seminarium w Gruzji, Partnerstwo dla Praw Człowieka, 10-16 października 2010 r.

- Program seminarium w Polsce: Kraków/Warszawa, Partnerstwo dla Praw Człowieka, 15-19 listopada 2010 r.